

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

محمد هادی میرشمسی

عضو هیأت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی

(mh_mirshamsi@atu.ac.ir)

دانشگاه علامه طباطبائی / آذر ۱۴۰۴

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

گستره گفتگو

- مفهوم سرقت علمی
- جایگاه سرقت علمی در مقررات
- شیوه‌های رخداد سرقت علمی (مصادیق سرقت علمی)
- سرقت علمی در استفاده از هوش مصنوعی
- آثار انتظامی و قضایی سرقت علمی

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

مفهوم سرقت علمی (۱)

استفاده از واژگان «سرقت ادبی»، «سرقت هنری»، «انتحال» و «Plagiarism»

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

مفهوم سرقت علمی (۲)

سرقت ادبی و سرقت هنری

- در حقوق مالکیت ادبی و هنری (کپی رایت) بررسی می شود.
- به عنوان نقض حقوق مؤلف مطرح می شود.
- با سرقت علمی مرادف نیست.
- همه موارد سرقت علمی داخل در گستره کپی رایت نیستند.

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

مفهوم سرقت علمی (۳)

انتحال یعنی

- چیز کسی را جهت خود دعوی کردن؛
  - شعر یا سخن دیگری را برای خود دعوی کردن؛
  - سخن کسی دیگر بر خویشتن بستن؛
  - کسی شعر دیگری را مکابره بگیرد و شعر خویش سازد بی تغییری و تصرفی در لفظ و معنای آن یا به تصرفی اندک؛
  - خود را به مذهبی یا به قبیله‌ای منسوب ساختن؛
  - خویشتن را به کسی بازخواندن و
  - سرقت ادبی
- (لغت‌نامهٔ دهخدا)

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

مفهوم سرقت علمی (۴)

OXFORD
STUDENTS

NEW
STUDENTS

ACADEMIC
MATTERS

FEES &
FUNDING

VISA &
IMMIGRATION

OXFORD
LIFE

Home > Oxford students > Academic matters > Study guidance > Study skills and training > Plagiarism

Plagiarism

SHARE THIS

Information about what plagiarism is, and how you can avoid it.

The University defines plagiarism as follows:

“Presenting work or ideas from another source as your own, with or without consent of the original author, by incorporating it into your work without full acknowledgement. All published and unpublished material, whether in manuscript, printed or electronic form, is covered under this definition, as is the use of material generated wholly or in part

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

مفهوم سرقت علمی (۵)

<https://www.scribbr.com>

Plagiarism means using someone else's work without giving them proper credit. In academic writing, plagiarizing involves using words, ideas, or information from a source without citing it correctly.

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

مفهوم سرقت علمی (۶)

سرقت علمی یعنی

- انتساب ایده یا اثر دیگری به خود؛
- کپی کردن اثر دیگری و انتساب آن به خود؛
- استفاده غیرمجاز از ایده یا عبارات متعلق به دیگری اعم از نوشته، فیلم یا صوت به گونه‌ای که مخاطبان فکر کنند با اثر اصیل روبرو هستند؛
- تخصیص تمام یا بخشی از خلاقیت ادبی یا هنری یا ایده علمی دیگری یا گزارش ناشی از آن به خود، گویی که خود شخص آن را خلق کرده است؛

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

مفهوم سرقت علمی (۷)

- طبق بند ۲۶ منشور و موازین اخلاق پژوهش تنظیمی ۱۳۹۰ وزارت عتف، سرقت علمی شامل اقتباس نزدیک افکار و الفاظ نویسندگان دیگر، تناظر یک به یک در بیان اندیشه‌ها و شباهت‌های ساختاری در نوشتار یا انتساب ایده‌ها، فرایندها، نتیجه‌ها یا کلمه‌های دیگران به خود بدون ارجاع مناسب است.

- ترجمه کل یا بخشی از آثار دیگران بدون کسب اجازه از مبادی ذی‌ربط و معرفی آن به‌عنوان یک پژوهش اصیل علمی از مصادیق سرقت علمی است.

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

مفهوم سرقت علمی (۸)

خلاصه اینکه

- هسته اصلی سرقت علمی، کار و تلاش دیگری را به خود نسبت دادن و آن را به عنوان کار و تلاش خود معرفی کردن است.
- موضوع سرقت علمی می تواند ایده، دانش و یا قالب ابراز و بیان ایده و اندیشه باشد.
- برای تحقق سرقت علمی علم و عمد فرد بی اثر است و چه بسا سرقت علمی به صورت غیر آگاهانه انجام شود. برخی از سرقت های علمی ناخواسته اند. (Unintentional Plagiarism)

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

جایگاه سرقت علمی در مقررات

- در منشور و موازین اخلاق پژوهش وزارت عتف، سرقت علمی در کنار جعل داده، تحریف داده، اجاره علمی و تعارض منافع از موارد رفتار سوء پژوهشی دانسته شده است.
- در دستورالعمل نحوه بررسی تخلفات پژوهشی مصوب ۱۳۹۳ وزارت عتف، سرقت علمی از مصادیق تخلفات پژوهشی برشمرده شده است.
- در مقررات و قوانین مالکیت ادبی و هنری (کپی‌رایت)، سرقت علمی نقض حقوق مادی (Economic Rights) یا معنوی (Moral Rights) مؤلف (پدیدآورنده) محسوب می‌شود.

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

مقررات قابل استناد در بررسی سرقت علمی

- منشور و موازین اخلاق پژوهش تنظیمی ۱۳۹۰ وزارت عتف (قابل استناد)
- دستورالعمل نحوه بررسی تخلفات پژوهشی مصوب ۱۳۹۳ وزارت عتف (قابل استناد)
- مقررات درون دانشگاهی (قابل استناد)
- راهنمای استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی در پژوهش (قابل استناد)
- قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ (قابل استناد)
- قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲ (قابل استناد)
- قانون مقررات انتظامی هیأت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی کشور مصوب ۱۳۶۴ (قابل استناد)
- قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی (غیرقابل استناد)

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

شیوه‌های رخداد سرقت علمی (مصادیق سرقت علمی) (۱)

۱. سرقت علمی مستقیم

- معرفی ایده دیگران به عنوان ایده خود
- کپی کردن کلمه به کلمه بخش‌هایی از یک متن، بدون علامت نقل قول و ارجاع
- بازنویسی متن با تغییر چند کلمه یا تغییر ساختار جمله، بدون ذکر منبع
- ارائه متنی که کلاً یا جزئاً توسط شخص دیگری نوشته شده است

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

شیوه‌های رخدادهای سرقت علمی (مصادیق سرقت علمی) (۲)

۲. خود سرقتی (Self-Plagiarism)

- ارائه مجدد ایده یا ذکر (نقل) مجدد مطالب در اثری دیگر، بدون ذکر منبع
- خود سرقتی در مقابل خود استنادی است و با نشر هم‌پوشان فرق دارد.

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

شیوه‌های رخداد سرقت علمی (مصادیق سرقت علمی) (۳)

۳. سرقت علمی نظام‌مند (Systematic Plagiarism)

- در این حالت به صورت مداوم و برنامه‌ریزی شده از مطالب، ایده‌ها یا آثار دیگران بدون اشاره به آن‌ها استفاده می‌شود.
- این نوع سرقت زمانی روی می‌دهد که فرد به صورت منظم از منابع مختلف برای تولید محتوا استفاده می‌کند.

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

شیوه‌های رخدادهای سرقت علمی (مصادیق سرقت علمی) (۴)

۴. سرقت علمی بازنویسی (Paraphrasing Plagiarism)

- بازنویسی یک متن و تغییر واژه‌ها و جملات آن به گونه‌ای که ساختار و مفهوم کلی حفظ شود، اما بدون ذکر منبع
- در این حالت فرد سعی می‌کند با تغییر ظاهری متن، آن را به عنوان کار خود جلوه دهد، در حالی که ایده‌ها و محتوای اصلی متعلق به دیگری است.

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

شیوه‌های رخداد سرقت علمی (مصادیق سرقت علمی) (۵)

۵. سرقت علمی محتوایی

- بیان عبارات و کلمات دیگران با زبان و لحن خود به گونه‌ای که تعلق اثر به خود القا شود.
- در سرقت علمی محتوایی، محتوای دیگران در قالب کلمات و عبارات فرد ارائه می‌شود.
- در این حالت، کارهای دیگران با قالب و تنظیم‌های فرد تلفیق شده، مرزهای شناسایی میان واقعیت و تقلب محو می‌شود.

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

شیوه‌های رخداد سرقت علمی (مصادیق سرقت علمی) (۶)

۶. سرقت علمی موزاییکی (Mosaic Plagiarism) / سرقت علمی وصله‌دوزی (Patchwork Plagiarism) / سرقت علمی درهم‌آمیختگی
- کپی کردن و استفاده از عبارت‌ها، جمله‌ها، ایده‌ها یا پاراگراف‌های منابع مختلف و ترکیب آن‌ها برای ایجاد یک متن جدید است، به گونه‌ای که به نظر می‌رسد متن جدید و یک پارچه‌ای خلق شده است.
  - در این حالت به منبع اصلی این تیکه‌ها اشاره نمی‌شود و شاید ارجاع‌دهی درست و دقیق ممکن نباشد.

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

شیوه‌های رخداد سرقت علمی (مصادیق سرقت علمی) (۷)

۷. سرقت علمی چارچوبی

- در این حالت فرد از چارچوب و ساختار اثر دیگر برای ارائه کار خود بهره می‌برد.
- در این حالت فرد در بستری که دیگری قبلاً فراهم کرده، ایده و اندیشه خود را ارائه می‌کند.

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

شیوه‌های رخداد سرقت علمی (مصادیق سرقت علمی) (۸)

۸. سرقت علمی ترجمه‌ای (Translation Plagiarism)

– ترجمه کل یا بخشی از آثار دیگران بدون کسب اجازه از مبادی ذی‌ربط (صاحب حق) و

معرفی آن به‌عنوان یک پژوهش اصیل علمی

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

شیوه‌های رخداد سرقت علمی (مصادیق سرقت علمی) (۹)

۹. سرقت ادبی با ذکر منبع ناقص یا اشتباه (Inadequate or Incorrect Attribution)

– ارجاع نادرست یا ناقص به منبع یا منابعی که از آن‌ها استفاده شده است.

– شفافیت در ارجاع وجود ندارد، به‌طوری که اطلاعات کافی برای تشخیص و ردیابی منبع

ارائه نمی‌شود.

شاید این رفتار مصداق سرقت علمی نباشد.

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

سرقت علمی در استفاده از هوش مصنوعی (۱)

۱. ضرورت صداقت علمی و شفافیت در استفاده از هوش مصنوعی: چنانچه در هر مرحله از تهیه یا تحلیل محتوای علمی از ابزارهای هوش مصنوعی استفاده شود (مثل بازنویسی، ویرایش، ترجمه، خلاصه سازی و تولید متن و تصویر و نمودار)، پدیدآورنده موظف است تمامی موارد استفاده از هوش مصنوعی (نوع استفاده، ابزار استفاده شده، نحوه کنترل خروجی توسط انسان و...) را ذکر کند.

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

سرقت علمی در استفاده از هوش مصنوعی (۲)

۲. توجه به موارد نقض حقوق مالکیت فکری

– تولید محتوا توسط هوش مصنوعی و ادعای آن به عنوان اثر انسان

– تولید محتوای بازنویسی شده از آثار دیگران بدون ارجاع مناسب

۳. ارجاع‌دهی مناسب: در مواردی که ایده یا محتوایی توسط هوش مصنوعی تولید

می‌شود، باید مانند سایر منابع علمی به شکل متناسب ارجاع داده شود.

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

آثار انتظامی و قضایی سرقت علمی (۱)

– سرقت علمی به عنوان یک سوءرفتار و تخلف پژوهشی

– سرقت علمی به عنوان یک رفتار نقض حقوق مؤلف

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

آثار انتظامی و قضایی سرقت علمی (۲)

۱. سرقت علمی به عنوان یک سوءرفتار و تخلف پژوهشی
  - امکان گزارش از طرف هر شخص، البته با هویت معلوم
  - رسیدگی به گزارش در کارگروه اخلاق در پژوهش دانشگاه
  - در صورت احراز تخلف، ارسال پرونده به هیأت انتظامی رسیدگی به تخلفات اعضای هیأت علمی
  - مستند: قانون مقررات انتظامی هیأت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی کشور مصوب ۱۳۶۴، مقررات وزارتی و درون دانشگاهی

سرقت علمی؛ از انجام تا فرجام

آثار انتظامی و قضایی سرقت علمی (۳)

۲. سرقت علمی به عنوان یک رفتار نقض حقوق مؤلف

- امکان شکایت یا طرح دعوا از طرف ذی نفع (مؤلف، ناشر، دانشگاه یا ...)

- رسیدگی به شکایت یا دعوا در دادسرا یا دادگاه

- در صورت احراز ارتکاب، صدور حکم جزایی (حبس / جزای نقدی) یا حقوقی (جبران خسارت)

- مستند: قوانین حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان، ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و

آثار صوتی و مقررات انتظامی هیأت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی کشور

از شما بابت نگاهتان سپاسگزارم

mh_mirshamsi@atu.ac.ir